

UCHWAŁA SEJMU POLSKIEJ RZECZYPOSPOLITEJ LUDOWEJ

z dnia 13 października 1973 r.

w sprawie systemu edukacji narodowej.

W dwusetną rocznicę powstania Komisji Edukacji Narodowej Sejm Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej — nawiązując do świątliwych i postępowych tradycji narodu oraz dążąc do zapewnienia wszechstronnego rozwoju dorastającego pokolenia, do przygotowania wysoko kwalifikowanych kadr specjalistów dynamicznie rozwijającej się gospodarcę narodowej, a także do podwyższenia poziomu wykształcenia ogólnego i zawodowego społeczeństwa — podejmuje uchwałę w sprawie dalszego rozwoju systemu oświatowego w naszym kraju.

I.

Powstanie Komisji Edukacji Narodowej było wydarzeniem wiekopomnym. Działając w jednym z najtrudniejszych okresów w dziejach Polski, Komisja stała się ogniskiem dążeń reformatorskich, traktując wykształcenie i wychowanie jako czynnik politycznego odrodzenia i postępu społecznego — jako mobilizację sił dla przyszłości.

Wychowanie obywatela było główną troską Komisji. Jego treść rozumiana głęboko, humanitarnie i demokratycznie, w duchu postępu — miała sprawić, aby Obywatel był „oświecony i cnotliwy w całym życiu, a zatem sprawiedliwy i czuły względem bliźnich”.

Powołana do życia wysiłkiem patriotycznie myślących sił społeczeństwa Komisja Edukacji Narodowej stała się pierwszym w Europie i świecie organem państwowym kierującym całym systemem szkolnictwa — od elementarnych szkół wiejskich do uniwersytetów. Urząd ten troszczył się o wszystko, co konieczne było dla sprawnego działania systemu edukacji.

Program, który działaniom tym przyświecał, był programem demokratycznym, zmierzał do zmniejszenia i przewycięzania różnic między stanami. Wyraził to Hugo Kołłątaj w słowach, które brzmią do dziś jak postanie w ludową i socjalistyczną przyszłość narodu: „...prawdziwym nieszczęściem wolnego narodu zawsze będzie nierówność edukacji bogatego i ubogiego”.

Rozumiano, że nie ma skuteczniejszego lekarstwa na toczące Rzeczpospolitą słabości i dolegliwości niż „powszechna i ustawiczna instrukcja” umożliwiająca reformy ustrojowe. Pojmowano przez nią powszechne i nowoczesne kształcenie, zespolone z postępowym wychowaniem obywatelskim. Komisja Edukacji Narodowej jako pierwsza w Europie przystąpiła do tworzenia szkoły elementarnej, ogarniającej całą młodzież, przekazującej uczniom podstawową wiedzę ogólną, matematyczną i przyrodniczą oraz w zakresie higieny, jak również rozwijającej sprawności fizyczne i zawodowe konieczne do pracy w rolnictwie, rzemiośle, handlu i przemyśle.

Był to, wyrastający z patriotycznych, postępowych i racjonalnych pobudek i przesłanek, program szkoły stanowiącej ognisko oświaty, kultury i twórczej myśli społecznej, przeciwstawiającej swój autorytet i działania krzywdzie i wyzyskowi, ciemnocie i zabobonom, egoizmowi i prywacie.

Sprzyjał tym wielkim reformom model działania Komisji jako świeckiej władzy szkolnej i instytucji społecznej, zarazem organizowanej przez państwo i ściśle z nim współpracującej. Przyświecało temu pionierskiemu dziełu optymistyczne przekonanie o decydującej roli edukacji w kształtowaniu serc, umysłów i postaw społecznych:

„...człowiek się ani złym ani cnotliwym rodzi. Życie nasze, złe lub cnotliwe, zależy od wyobrażeń złych i dobrych, które nam edukacja nadała”.

Szeroko i nowocześnie, prekursorsko pojmowanym zadaniem szkoły podporządkowała Komisja Edukacji Narodowej treść programów i podręczników, metody nauczania i wychowania. Zajmując się owocnie rozwojem w Polsce nowoczesnej myśli naukowej najważniejsze dla niej oparcie widziała w ogólnonarodowej edukacji.

W przekonaniu, że o powodzeniu reformy zadecyduje nauczyciel, wysoko podniesiono rangę i autorytet stanu nauczycielskiego, zapewniając gruntowne wykształcenie pierwszej w polskich dziejach kadry świeckich nauczycieli zawodowych. Wielu z nich, wychowanych zgodnie z zasadami Oświecenia w duchu patriotyzmu, rozumu i wolności, odegrało ważną rolę w życiu politycznym kraju — w trudnych chwilach i próbach dziejowych następnych dziesięcioleci.

Komisja, hołdując idei demokratyzmu, wielokrotnie odwoływała się w swych zamierzeniach i poczynaniach do społeczeństwa oraz zasięgała jego opinii w myśl tezy, że „szkoła narzędziem jest i emanacją społeczeństwa, którego poparcie o sile jej stanowi”. Pozwalało to Komisji wychodzić poza krąg zagadnień ściśle szkolnych, oddziaływać nie tylko na młode pokolenie, lecz wpajać postępowe i patriotyczne idee szerokim kręgom narodu. Był to patriotyzm rozumiany w sposób głęboki i światły, nacechowany gotowością do międzynarodowej współpracy i rozumieniem jej potrzeby.

W dążeniach wybitnych Polaków, których połączyły różnorodne działania Komisji Edukacji Narodowej, znalazły wyraz patriotyczne cele głębokiej reformy, zdolnej odrodzić naród i ocalić Ojczyznę. Spotkali się tam z politykami i mężami stanu działające społecznie i intelektualnie, prawodawcy i dalekowzroczni przedstawiciele władz kościelnych. Potrafili mimo różnic zdań kierować się wspólnymi zasadami tam, gdzie szło „o edukację publiczną, o całość jej funduszu i o doskonałość rządu”. Tym się też w wielkiej mierze tłumaczy, że gdy we wszystkich innych dziedzinach życia publicznego działalność reformatorska napotykała przemożne przeszkody, stwarzane przez siły wsteczne, w dziedzinie oświaty przebiegała ona planowo i konsekwentnie po ostatnie dni I Rzeczypospolitej.

Zachowały następne pokolenia dumę z tego dorobku, dzięki któremu mógł stwierdzić działacz Komisji: „Jeden w Europie jesteśmy naród, w którym rządowa władza dozorem wychowania młodzieży zaprzętać się uradziła”.

Komisja odegrała historyczną rolę w kształtowaniu najpiękniejszych wzorców i treści patriotyzmu, tworzeniu postępu, formowaniu ducha obywatelskiego i budzeniu niezłomnej wiary w odrodzenie państwa, przyszłość narodu.

II.

Idee i założenia Komisji Edukacji Narodowej były kontynuowane i wzbogacane przez pokolenia bojowników o wyzwolenie narodowe i społeczne w dobie niewoli, przez postępowe siły okresu międzywojennego i tysiące działaczy tajnego nauczania w latach okupacji hitlerowskiej.

W oparciu o te tradycje i twórcze siły narodu dopiero władza ludu pracującego dokonała powszechnej rewolucji oświatowej, umożliwiając najszerszym masom awans społeczny i intelektualny. Historyczny dorobek Polski Ludowej na polu oświaty i wychowania potwierdza, że socjalizm zapewnia rozwój nowoczesnej wiedzy, powszechnej oświaty i postępowego wychowania, te zaś czynniki tworzą trwałe źródła siły i dynamiki rozwojowej nowego ustroju.

Manifest Polskiego Komitetu Wyzwolenia Narodowego proklamował jako jedno z naczelnych zadań odbudowę szkolnictwa, bezpłatność nauczania na wszystkich szczeblach oświaty, pełną realizację obowiązku szkolnego oraz wprowadził do szkolnictwa założenia programowe odpowiadające potrzebom postępu i wszechstronnego rozwoju narodu.

Hasło demokratyzacji szkoły, postulat takiego rozwoju systemu kształcenia, który zapewni młodzieży robotniczej i chłopskiej szeroki dostęp do wszystkich jego szczebli, a szkołę czyni kuźnią gospodarczego i kulturalnego postępu — stało się jednym z najważniejszych punktów programu I zjazdu Polskiej Partii Robotniczej i znalazło mocne poparcie wszystkich sił Bloku Demokratycznego.

W zestawieniu z ogromnymi stratami, jakie poniosło w latach okupacji nauczycielstwo, w konfrontacji ze zniszczeniami majątku szkolnego sięgającymi dwóch trzecich jego substancji, dekonane w krótkim czasie dzieło odbudowy szkolnictwa i objęcia nim ziem przywróconych Macierzy stało się jeszcze jednym wspaniałym, niezniszczalnym symbolem odrodzenia narodowego.

Ofiarny trud nauczycielstwa, wsparty działaniem państwa i troską narodu, położył mocny fundament pod dalszy rozwój oświaty polskiej, stworzył przesłanki głębokiej przebudowy społeczeństwa i człowieka, gospodarki i kultury, umożliwił kształcenie nie tylko dzieci i młodzieży, lecz również setek tysięcy doksztalcających się ludzi dorosłych.

Do księgi najważniejszych dokonań tego pionierskiego okresu wpisana została likwidacja analfabetyzmu oraz serdeczna opieka nad przeszło półtoramilionową rzeszą dzieci osamotnionych w wyniku wojny.

Nie było w naszych dziejach okresu, w którym szkoła pełniłaby tak odpowiedzialną służbę społeczną. Nie było okresu, w którym tak wielki byłby wysiłek narodu i państwa służący rozwojowi oświaty. Z perspektywy trzydziestu już blisko lat Polski Ludowej dorobek ten jawi się nam jako historyczne dokonanie, stanowiące jedną z decydujących dźwigni socjalistycznego rozwoju kraju, awansu mas ludowych i pomyślności całego narodu.

Najważniejszą sprawą była przebudowa i modernizacja programów nauczania i założeń wychowawczych, wynikających z nadrzędnych celów socjalistycznej edukacji — przepojonych treściami naukowymi, ideaми patriotyzmu i internacjonalizmu. Wydatnie pomogło temu wykorzystanie doświadczeń myśli krajów socjalistycznych i postępowego dorobku szkolnictwa całego świata.

Nowy system szkolny i nowe treści nauczania, zapewnienie powszechności kształcenia na poziomie podstawowym i znaczny rozwój jego wyższych szczebli —

wszystko to stało się możliwe przede wszystkim dzięki przygotowaniu wielotysięcznej, wykwalifikowanej i ideowej kadry nauczycieli. Miliony Polek i Polaków dorobek swój w pracy i działalności społecznej, osiągniętą w życiu pozycję i możliwości dalszego awansu zawdzięczają bezpośrednio szkole i nauczycielom. Szkoła polska — w tym stworzone niemal od podstaw szkolnictwo zawodowe — dała społeczeństwu i gospodarce miliony fachowców, łączących wiedzę i kwalifikacje zawodowe z aktywną postawą społeczną, świadomością obywatelskich obowiązków oraz patriotycznym i internacjonalistycznym poczuciem odpowiedzialności.

O przekształcaniu się Polski w kraj ludzi oświeconych świadczą dane, wysuwające ją na jedno z czołowych miejsc w Europie. W latach 1946—1971 ponad 11 mln wychowanków opuściło szkoły podstawowe, ponad 1,5 mln — licea ogólnokształcące, ponad 3 mln — szkoły zawodowe szczebla zasadniczego, ponad 2 mln — technika i licea zawodowe, ponad 600 tys. — szkoły wyższe, które szczytą się sześciokrotnym w porównaniu do okresu przedwojennego wzrostem liczby studentów.

W latach 1947—1972 zbudowaliśmy ponad 14 tys. budynków szkolnych, internatów i placówek oświatowo-wychowawczych oraz 90 tys. izb mieszkalnych dla nauczycieli. Rosnące nakłady państwa wydatnie pomnożył sięgający 22 mld złotych wkład ofiarności społecznej w pamiętnej akcji budowy szkół tysiąclecia, a następnie — budowy szkół i internatów.

Ściśle związany z rozwojem systemu szkolnego dorobek Polski Ludowej stanowią stale rozbudowywane i doskonalone placówki oświatowo-wychowawcze, przedszkola i świetlice, domy dziecka i domy kultury, kolonie i obozy, zakłady dla dzieci wymagających specjalnej troski, a także różnorodne urządzenia kultury fizycznej i sportu.

W ostatnich latach dokonał się kolejny przełom w kształceniu i wychowaniu. Dziś już ponad 90% absolwentów szkół podstawowych kształci się dalej w różnych typach szkół.

Równocześnie rozwija się szybko szkolnictwo dla pracujących, obejmujące wszystkie szczeble kształcenia. Stanowi to dobry punkt wyjścia do stopniowej realizacji nowoczesnej zasady kształcenia ustawicznego, a dzięki podnoszeniu kwalifikacji staje się nieodzownym czynnikiem awansu zawodowego i społecznego ludzi pracy.

Sejm Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej w pełnym zrozumieniu doniosłości dokonań na polu oświaty wyraża wszystkim, którzy przyczynili się do odbudowy i rozwoju naszego systemu oświatowego — nauczycielom i weteranom tego pięknego zawodu, wychowawcom i opiekunom, współdziałającym ze szkołą pracownikom nauki, działaczom państwowym i społecznym, członkom komitetów rodzicielskich i opiekuńczych, aktywistom ruchu młodzieżowego — słowa głębokiego uznania i podziękowania.

Ich to postawa, wiedza i doświadczenie, energia i inicjatywa — stanowią najlepszą gwarancję wypełnienia nowych zadań, podjęcia nowych obowiązków, które wynikają dla całego systemu oświaty z oczywistych potrzeb rozwoju socjalistycznej Polski.

III.

VI zjazd Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej nakreślił ambitne cele i nowe zadania zakładające dynamiczny rozwój gospodarczy i kulturalny naszego kraju, konieczność dalszej intensyfikacji produkcji dóbr dla pełniejszego zaspokojenia potrzeb materialnych i duchowych społeczeństwa. Realizacja tych zadań wymaga dalszego podnoszenia poziomu wykształcenia ogółu obywateli.

Na obecnym etapie rozwoju społeczeństwa dotychczasowy system oświaty już nie wystarcza i w najbliższych latach powinien ulec daleko idącej przebudowie.

Prace nad oceną obecnego systemu oświaty oraz propozycjami reform podjął powołany z inicjatywy Biura Politycznego Komitetu Centralnego Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej — Komitet Ekspertów dla opracowania raportu o stanie oświaty w Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej. Wykonał on z powodzeniem powierzone mu zadanie, przedstawiając wyniki swych prac w „Raporcie o stanie oświaty w Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej”.

W celu uzyskania opinii społeczeństwa o Raporcie przeprowadzono nad nim dyskusję z udziałem nauczycieli, działaczy politycznych i oświatowych. W dyskusji wypowiedziało się ponad 200 tys. osób, dzieląc troskę wyrażoną w Raporcie o rozwój oświaty w Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej.

Perspektywy rewolucji naukowo-technicznej, potrzeba przygotowania młodzieży do rozwiązywania zadań wynikających z szybko zmieniających się warunków życia i pracy oraz konieczność wychowania świadomych i ideowych budowniczych socjalizmu w naszym kraju, stawiają przed systemem szkolnym zwiększone wymagania w dziedzinie:

- intelektualnego rozwoju dzieci i młodzieży, zdolnej do samodzielnego uczenia się, dostrzegania i rozwiązywania nowych problemów, upowszechniania zgodnej z zasadami socjalizmu naukowego wiedzy o sprawach kraju i świata,
- przygotowywania młodzieży do działalności praktycznej we wszystkich dziedzinach jej aktywności życiowej,
- kształtowania postaw ideowych i emocjonalnego powiązania wychowanków z zadaniami budownictwa socjalistycznego.

Niezbędne jest staranie o to, aby nowoczesny system szkolny stwarzał lepsze możliwości wychowania i opieki dla dzieci w wieku przedszkolnym, zapewniał młodzieży wysoki poziom wykształcenia ogólnego przez zorganizowanie powszechnego i obowiązkowego systemu kształcenia na poziomie średnim, przygotowywał do pracy i do ciągłego doskonalenia wiedzy i umiejętności w całym okresie aktywności zawodowej, stwarzał większe szanse rozwoju młodzieży szczególnie uzdolnionej, a równocześnie zapewniał opiekę i warunki rozwoju dzieciom z odchyleniami od norm rozwojowych.

W zreformowanym systemie szkolnym głównym ogniwem powinna być powszechna średnia szkoła ogólnokształcąca. Efektywność kształcenia i wychowania na poziomie

średnim będzie przesądzać o przygotowaniu do pracy i życia całego naszego społeczeństwa. Szkoła ta zadecyduje o miejscu i roli jednostki w życiu społecznym w najbliższych dziesięcioleciach i stopniu przygotowania przyszłych pokoleń do tworzenia warunków materialnego, społecznego i kulturalnego życia obywateli.

Szkoła średnia powinna zapewnić młodzieży jednolite wykształcenie obejmujące wiedzę o przyrodzie i społeczeństwie, nauczyć samodzielnie myśleć i twórczo rozwiązywać problemy wynikające z dynamicznych zmian w warunkach pracy i życia, zapewnić przygotowanie do podjęcia pracy i dalszej nauki, wyposażyć w możliwości ciągłego doskonalenia wiedzy, umiejętności zawodowych i własnej osobowości.

Należy dążyć, aby kształcenie i wychowanie na poziomie średnim zapewniło uformowanie świadomości społecznej i moralnej jednostki, która tej jednostce pozwoli żyć i pracować w socjalistycznych formach organizacji społeczeństwa oraz zmieniać to społeczeństwo zgodnie z jego celami i wartościami. Kształcenie na poziomie średnim powinno też przygotować dorastające pokolenia do twórczego rozwijania kultury.

System kształcenia i wychowania w Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej powinien zawierać następujące założenia kierunkowe:

1. Stopniowe upowszechnianie wychowania przedszkolnego w mieście i na wsi.

Przedszkole powinno zapewnić właściwy rozwój fizyczny, umysłowy i społeczny dziecka poprzez kształtowanie jego postaw, zainteresowań, wyrabianie umiejętności, sprawności oraz poszerzanie zasobu wiedzy, rozbudzanie uczuć patriotycznych, rozwijanie mowy i myślenia, a także wrażliwości estetycznej. Przedszkole powinno przygotowywać wychowanków do przyszłej systematycznej pracy w szkole i przyspieszać ich społeczne oraz intelektualne dojrzewanie.

Upowszechniając stopniowo różne formy wychowania przedszkolnego należy w pierwszej kolejności objąć powszechnym wychowaniem przedszkolnym dzieci przynajmniej na rok przed podjęciem obowiązku szkolnego.

2. Zapewnienie powszechnego wykształcenia średniego przez realizujące jednolity program kształcenia podstawowego i średniego średnie szkoły ogólnokształcące, których czasokres nauczania określa się na lat 10, zgodnie z zasadami wariantu IIA Raportu Komitetu Ekspertów.

Szkoła ta będzie jednolita pod względem programowym w mieście i na wsi.

W obrębie powszechnej ogólnokształcącej 10-letniej szkoły średniej wyodrębni się dwa cykle kształcenia: nauczanie początkowe w klasach I—III oraz nauczanie systematyczne w klasach IV—X.

Nauczanie początkowe powinno spełniać funkcje opiekuńczo-wychowawcze, poznawcze i sprawnościowe.

Program cyklu kształcenia w klasach IV—X składać się będzie z dwóch części. Pierwsza z nich jednolita i obowiązująca wszystkich uczniów, w której dominować będzie układ liniowy, obejmie podstawowe i niezbędne treści

z zakresu języka i historii ojczyzny, praw przyrody i rozwoju społecznego, zasady techniki i technologii oraz współżycia społecznego.

Zakres tej części programu powinien wypełniać większość ogólnego budżetu czasu przewidzianego na kształcenie.

Drugą część programu stanowić będzie realizacja przedmiotów fakultatywnych, uwzględniających zainteresowania i uzdolnienia indywidualne uczniów.

Treść i metody nauczania powinny kształtować twórczą, ideową i aktywną osobowość wychowanków oraz dawać im przygotowanie do życia. Dobór treści poszczególnych przedmiotów nauczania w powszechnej szkole średniej powinien uwzględniać aktualne osiągnięcia odpowiednich dyscyplin naukowych oraz stwarzać możliwości aktualizowania programów nauczania w toku pracy szkoły zgodnie z najnowszymi osiągnięciami nauki, techniki i kultury.

Treści kształcenia powinny zapewnić rozwój zdolności poznawczych uczniów i ich zainteresowań oraz umożliwiać kształtowanie celów, norm, zasad oraz poglądów, przekonań i postaw młodzieży. Powinny również dać jej podstawy do właściwego postępowania w nowoczesnym społeczeństwie i do stałego poszerzania wiedzy ogólnej i zawodowej w kształceniu ustawicznym.

W ramach systemu powszechnej 10-letniej szkoły średniej będą organizowane szkoły artystyczne lub ciągi klas o tym profilu. Dla młodzieży, która nie ukończy szkoły średniej, będą organizowane klasy przygotowujące do zawodu. Klasy takie prowadzone też będą w szkołach specjalnych.

3. Kształcenie zawodowe powinno służyć przygotowaniu do pracy kwalifikowanych robotników, techników i innych pracowników, modernizacji ich kwalifikacji i ustawicznemu doskonaleniu wiedzy, umiejętności i kultury pracujących.

Zgodnie z potrzebami gospodarki narodowej organizowane będą:

— szkoły zawodowe — między innymi przykładowe — na podbudowie 10-letniej średniej szkoły ogólnokształcącej, przygotowujące wysoko kwalifikowanych robotników, rolników, rzemieślników i pracowników usług. W szkołach tych kształceni będą także technicy i inni wysoko kwalifikowani pracownicy różnych zawodów. Okres nauki w tych szkołach, w zależności od potrzeb specjalizacji zawodowej i stopnia koniecznych kwalifikacji, trwać będzie od pół roku do 2 lat, a w szczególnie uzasadnionych przypadkach — dłużej,

— ośrodki ustawicznego kształcenia i doskonalenia zawodowego — głównie w oparciu o istniejące szkoły zawodowe — prowadzące kwalifikacyjne kursy zawodowe w zawodach robotniczych i równorzędnych, trwające do 1 roku, a przygotowujące absolwentów szkoły 10-letniej do pracy na stanowiskach wymagających wąskiego przyuczenia zawodowego oraz kursy przysposobienia zawodowego, rekwalifikacyjne, modernizacji, doskonalenia i podnoszenia kwalifikacji dla osób zawodowo czynnych (w zawodach robotniczych i średniego personelu).

Treści kształcenia zawodowego odpowiadać powinny wymaganiom gospodarki narodowej. Szybkie przeobrażenia w technice, technologii i organizacji produkcji stwarzają konieczność kształtowania szerokoprofilowych zawodów.

4. Absolwenci 10-letniej szkoły średniej będą mogli podejmować pracę zawodową lub kontynuować kształcenie. Absolwenci 10-letniej szkoły średniej, zamierzający podjąć studia wyższe zgodnie z potrzebami gospodarki i kultury, będą przygotowywani do tych studiów przez szkoły specjalistyczne (szkoły specjalizacji kierunkowej) o dwuletnim okresie nauczania. Dwuletnie szkoły specjalistyczne przygotowujące absolwentów do dalszego kształcenia w szkołach wyższych i pracy w niektórych zawodach będą różnicowane według różnych profili, np.:

- nauki ścisłe i techniczne,
- nauki medyczne, biologiczne, rolnicze,
- nauki społeczne, humanistyczne.

5. Reforma systemu oświatowego w Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej i upowszechnienie założonej koncepcji szkoły średniej stwarzają określone konsekwencje dla szkolnictwa wyższego i wymagają zmian w jego modelu, strukturze i rozmiarach kształcenia.

Na studia wyższe będą mogli być przyjmowani absolwenci:

- 10-letniej szkoły średniej, którzy potwierdzili swe szczególne uzdolnienia w olimpiadach przedmiotowych i konkursach organizowanych centralnie,
- 2-letnich szkół specjalizacji kierunkowej,
- szkół zawodowych na podbudowie 10-letniej szkoły średniej,
- 10-letniej szkoły średniej po co najmniej dwuletnim stażu wzorowej pracy lub po wzorowym odbyciu służby wojskowej.

Szkoła wyższa powinna rozwijać i harmonijnie łączyć zadania kształcenia i wychowania kadr o najwyższych kwalifikacjach naukowych i zawodowych z funkcjami naukowo-badawczymi wynikającymi z potrzeb społeczno-gospodarczego rozwoju kraju i postępu nauki i techniki. Równocześnie w coraz wyższym stopniu stawać się musi ośrodkiem doskonalenia czynnych zawodowo pracowników i aktualizacji ich wiedzy w systemie kształcenia ustawicznego.

Proces kształcenia — wynikający z tak rozumianej roli szkoły wyższej — powinien być oparty o zasadę integracji dydaktyki, badań naukowych i twórczej, wykorzystującej osiągnięcia nauki działalności praktycznej. Wymaga ona włączenia studentów w jak najszerzej mierze do prac badawczo-rozwojowych, prowadzonych przez uczelnie.

Pozwoli to na osiągnięcie korzystniejszych efektów dydaktycznych i wychowawczych, ukształtowanie osobowości, pożądanej z punktu widzenia socjalistycznych ideałów wychowawczych oraz umożliwi szersze uwzględnienie zainteresowań młodzieży poprzez indywidualizację studiów.

Koncepcja programowa w szkołach wyższych zakładać powinna wykorzystanie w toku kształcenia najnowszych, najbardziej wartościowych osiągnięć nauki w zakresie określonych dyscyplin, wpajać studentom umiejętność samodzielnego formułowania i rozwiązywania problemów oraz twórczego stosowania tej wiedzy w praktyce.

Skoncentrowanie się w programach studiów na zagadnieniach kierunkowych pozwoli na wcześniejsze kończenie studiów przez młodzież zdolną i pracowitą.

System kształcenia w szkole wyższej zawierać powinien możliwość zaliczania określonych grup przedmiotów na podstawie wykonywania prac badawczych i wdrożeniowych. Koncepcja ta sprzyjać powinna coraz pełniejszej indywidualizacji studiów.

Indywidualizacja w procesie kształcenia oraz szerokie włączenie studentów do prowadzonych w uczelni prac badawczych i wdrożeniowych stworzy możliwość ukształtowania świadomej swych celów, aktywnej, ideowej i twórczej osobowości absolwentów.

Realizacja zarysowanego modelu szkoły wyższej wymagać będzie podjęcia przez Ministerstwo Nauki, Szkolnictwa Wyższego i Techniki działań zmierzających do wyraźnego przyspieszenia tempa kształcenia kadr naukowych, podniesienia poziomu dydaktycznego oraz wzrostu nakładów inwestycyjnych, rozbudowy bazy dydaktycznej i socjalnej, a także modernizacji wyposażenia uczelni.

6. Założeniem nowego systemu kształcenia w szkołach i uczelniach będzie pełna drożność programowa i organizacyjna, zapewniająca możliwość podejmowania kształcenia w różnych typach szkół i uczelni. Doskonalić należy system szkół, kursów i studiów, umożliwiając podnoszenie kwalifikacji zawodowych i ogólnego poziomu wykształcenia dorosłych — absolwentów dotychczasowych szczebli i form kształcenia.

IV.

Przeobrażenia systemu oświaty są sprawą całego narodu, całego wychowującego społeczeństwa i wszystkich jego instytucji. Muszą być traktowane w nierozdzielnej i wzajemnym związku z całością życia i rozwoju społecznego. Wszystkie elementy, szczeble i formy instytucjonalne systemu oświaty są wzajemnie powiązane, współzależne i wspierają system szkolny. „Trzeba stworzyć możliwie szeroki system kształcenia i wychowania — jak postuluje Raport Komitetu Ekspertów — łączący wszystkie instytucje kształcące i wychowujące, od rodziny rozpoczynając, przez przedszkola, szkoły wszystkich stopni, instytucje oświaty pozaszkolnej, zakłady pracy itp. i kierowany jednolitymi zasadami polityki oświatowej państwa”.

Reforma musi zatem objąć wszystkie ogniwa systemu oświaty, a szczególnie szkolnictwa, które stanowi podstawę tego systemu.

Realizacja celów i zadań stawianych systemowi oświaty wymaga opartych na racjonalnych przesłankach form i organizacji kształcenia i wychowania oraz stosowania intensywnych metod nauczania i uczenia się. Wykorzystując dotychczasowy dorobek najbardziej twórczych nauczycieli, wprowadzić należy do wszystkich szkół takie metody, formy i środki nauczania oraz wychowania, które będą gwarantowały pełny rozwój intelektualny uczniów,

kształtowały umiejętność logicznego myślenia i wyrabiały postawę społecznego zaangażowania. Nowa szkoła powinna mieć zapewnione nowoczesne środki dydaktyczne, ułatwiające uczenie się i samokształcenie, środki wizualne i audiowizualne, testy ułatwiające kontrolę i samokontrolę. Konieczna jest również rozbudowa bazy materialnej szkół w postaci laboratoriów, czytelni, pracowni, pomieszczeń do nauczania, sal gimnastycznych, boisk sportowych itp.

Nowoczesna szkoła staje się terenem różnorodnej, wszechstronnej aktywności uczniów. Sprzyjać temu powinna taka organizacja procesu dydaktycznego, która pozwoli na wyeksponowanie treści o walorach wychowawczych i wychowywanie przez pracę. Szkoła zapewni uczniom warunki do uprawiania działalności poznawczej, twórczej, organizacyjnej, artystycznej, rozrywkowej, technicznej, gospodarczo-produkcyjnej, sportowo-turystycznej, towarzyskiej — a więc do działalności daleko wykraczającej poza czynności związane z procesem dydaktycznym. Wszystko to wymaga stworzenia dogodnych warunków dla rozwoju samodzielności, samorządności, a także indywidualnych zamiłowań i uzdolnień dzieci i młodzieży.

Aspiracje zawodowe i zainteresowania młodzieży powinny być kształtowane pod kątem potrzeb gospodarki i kultury narodowej. W związku z tym konieczna jest rozbudowa systemu orientacji szkolnej i poradnictwa wychowawczo-zawodowego, umożliwiającego stałą obserwację zainteresowań i postępów w nauce szkolnej ucznia, ujawnianie jego uzdolnień oraz wskazywanie kierunków dalszego kształcenia i pracy zawodowej.

Zadania podstawowych ogniw systemu szkolnego w zakresie kształcenia i wychowania mogą być skutecznie realizowane tylko w ścisłym powiązaniu z rodziną i innymi instytucjami, które przekazują informacje naukowe, umiejętności praktyczne, wartości moralne, estetyczne, kulturowe, wzory zachowań i ocen.

W ogólnym systemie oświaty coraz większe zadania stają przed rodziną, zakładami pracy i związkami zawodowymi, organizacjami młodzieżowymi i społecznymi, instytucjami ochrony zdrowia, instytucjami opieki nad dziećmi i młodzieżą, wojskiem, instytucjami kulturalno-oświatowymi, naukowymi i artystycznymi, instytucjami upowszechniającymi wiedzę, wartości moralne i zasady współżycia społecznego, środkami masowej informacji, instytucjami sportu i turystyki i innymi.

Koordinacja wpływów i działań tych instytucji pozwoli na stworzenie pełnego środowiska wychowawczego, umożliwi optymalizację procesu kształcenia i wychowania dzieci i młodzieży, zwłaszcza w przyswajaniu podstawowych norm moralnych.

Obywatelska gotowość służenia sprawie Polski, jej rozwojowi i dobremu imieniu, wiara w swój naród i swoją socjalistyczną Ojczyznę jest naczelnym obowiązkiem patriotycznym całej młodzieży; jest zarazem — bez względu na światopogląd — nakazem moralnym dla wszystkich, którzy z obowiązku rodzinnego, zawodowego lub społecznego zajmują się wychowaniem dzieci i młodzieży. Każdy, komu bliska jest Polska, ma warunki, by wnieść swój wkład w patriotyczne wychowanie młodzieży.

W systemie oświatowym poważną rolę pełni rodzina jako pierwsza instytucja kształcenia i wychowania człowieka. Rodzice powinni być przygotowani do wykonywa-

nia swych zadań opiekuńczych i wychowawczych na drodze upowszechnienia wiedzy i kultury pedagogicznej przez szkoły, związki zawodowe oraz instytucje i organizacje społeczne. W wykonywaniu swych zadań oświatowo-wychowawczych rodzina powinna być otoczona kompleksową opieką państwa i instytucji społecznych.

Obok rodziny i szkoły jedną z ważnych instytucji oświatowych i wychowawczych jest zakład pracy, który powinien kontynuować działalność wychowawczą i kształceniową szkoły. Powinien on łączyć wychowawczy wpływ pracy zawodowej z organizowaniem uczestnictwa w kulturze i działalności społecznej, harmonizować wymagania techniki i postępu organizacyjnego ze stałym podnoszeniem kwalifikacji zawodowych ludzi pracy. W przyszłości coraz bardziej będą wzrastały zadania i odpowiedzialność zakładów pracy w zakresie kształtowania wzorów postępowania i poglądów człowieka pracującego.

Istotną funkcję w procesie kształcenia i wychowania pełnią organizacje młodzieżowe i społeczne. Uzupełniają one, kontynuują i intensyfikują wpływ szkoły, współdziałają z rodziną, kierują naturalnymi dążeniami młodzieży, a ponadto mogą wykorzystywać wpływ grup rówieśników dla utrwalania oddziaływań wychowawczych systemu oświaty. Będąc czynnikiem wychowania obywatelskiego i politycznego przygotowują do działalności publicznej, życia społecznego i pełnego uczestnictwa w kulturze. Ponadto prowadzą one działalność w zakresie przygotowania zawodowego. Organizacje młodzieżowe i społeczne są szkołą życia i instytucją wychowania przez życie.

Istotną rolę w kształceniu i wychowaniu znacznej części młodzieży spełniają Siły Zbrojne Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej. Wpływ wychowawczy wojska opiera się na dyscyplinie, działaniu w sposób wysoce zorganizowany, stosowaniu nowoczesnej techniki, eksponowaniu wartości polityczno-moralnych jako podstawowego warunku efektywności współdziałania w kolektywie. Ludowe Wojsko Polskie przygotowuje specjalistów dla gospodarki narodowej, wyrównuje braki w wykształceniu młodzieży, ułatwia jej start życiowy. Wojsko jest szkołą życia, obywatelskiego wychowania i społecznego zaangażowania. Z tego względu doniosła jest jego rola dla edukacji młodego pokolenia.

Powszechne wychowanie fizyczne połączone ze sportem i turystyką w systemie oświaty będzie coraz poważniejszym czynnikiem oddziaływania na postawę dzieci, młodzieży i dorosłych. Obok wychowania fizycznego młodzieży sport i turystyka powinny kształtować najbardziej wartościowe cechy charakteru, a także umożliwiać poznanie własnego kraju i świata. Dalszy rozwój różnych form wychowania fizycznego, sportu i turystyki jest nieodzowny dla intensyfikacji procesów wychowania przede wszystkim w perspektywie zwiększania się czasu wolnego społeczeństwa.

W skoordynowanym systemie oświaty instytucje kulturalno-oświatowe, artystyczne i upowszechniania wiedzy wnoszą wkład w wychowanie estetyczne i kształcenie przez sztukę, kształcenie ustawiczne i upowszechnianie wiedzy naukowej. Resort kultury i sztuki oraz różne organizacje społeczne, instytucje naukowe i upowszechniania wiedzy, biblioteki, muzea, teatry, kina i środki masowego przekazu powinny ściślej koordynować swoje programy oświatowe i wychowawcze z działaniami szkoły, rodziny i organizacji młodzieżowych.

Prasa, radio i telewizja powinny być poważnym sojusznikiem systemu szkolnego i instytucji kształcenia ustawicznego.

Utworzenie jednolitego, powszechnego i obowiązkowego systemu kształcenia na poziomie średnim wymaga wielokierunkowych prac przygotowawczych ze strony Rządu.

Sejm Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej z zadowoleniem stwierdza, że prace te zostały już przez Rząd podjęte w formie działań, których celem jest wyrównanie poziomu szkół pracujących w różnych warunkach oraz podniesienie efektywności pracy szkolnictwa.

Upowszechnienie szkolnictwa średniego oraz podniesienie poziomu dydaktyczno-wychowawczego w szkołach wymagają stałego dopływu do szkolnictwa wysoko kwalifikowanej, nowoczesnie przygotowanej kadry nauczycielskiej oraz wydatnego podniesienia wiedzy czynnych nauczycieli i wychowawców.

Kształcenie przyszłych nauczycieli i wychowawców odbywać się będzie w systemie studiów magisterskich. Czynni nauczyciele nie posiadający ukończonych studiów wyższych mają możliwość w ciągu 10—12 lat uzupełnienia swego wykształcenia w systemie zorganizowanego szkolnictwa wyższego dla pracujących.

Dalsze organizowanie zbiorczych szkół gminnych, nowoczesnych, dobrze wyposażonych, z liczną i specjalistycznie przygotowaną kadrą nauczycielską sprzyjać będzie podnoszeniu efektywności kształcenia.

Dalsze prace nad reformą będą przebiegały w dwóch etapach:

- 1) etapie przygotowawczym, prac programowych i organizacyjnych oraz eksperymentów i wstępnych wdrożeń,

- 2) etapie całościowych wdrożeń, który powinien się rozpocząć najpóźniej w 1978 roku.

Program stopniowego wprowadzania powszechnego kształcenia średniego powinien przewidywać warunki organizacyjne, kadrowe, lokalowe i wyposażenie szkolnictwa, które umożliwią pomyślne wprowadzenie w życie nowego systemu kształcenia i wychowania. Realizacja tego programu wymagać będzie znacznych nakładów finansowych na modernizację szkolnictwa i dalszą poprawę warunków pracy i życia nauczycieli.

Sejm Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej zwraca się do Rządu o:

- przedłożenie w 1975 r. projektu ustawy o systemie edukacji narodowej rozwijającej i konkretyzującej założenia określone w niniejszej uchwale,
- zapewnienie środków finansowych i inwestycyjnych niezbędnych dla realizacji programu przebudowy systemu edukacji narodowej i upowszechnienia szkoły średniej,
- opracowanie nowoczesnego systemu zarządzania całością oświaty, odpowiadającego potrzebom społeczno-gospodarczego rozwoju kraju,
- przeprowadzenie studiów koniecznych dla określenia przewidywanych społecznych i gospodarczych skutków upowszechnienia wykształcenia średniego.

Sejm Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej wyraża przekonanie, iż uchwała ta, podjęta w 200-lecie powstania Komisji Edukacji Narodowej, rozpoczyna wielkie dzieło budowy nowoczesnego systemu oświaty, odpowiadającego żywotnym interesom narodu i zapewniającego społeczeństwu po raz pierwszy w historii naszego kraju powszechne wykształcenie średnie.

Marszałek Sejmu: S. Gucwa